

Arts escèniques

L'expressió teatral, característica singular i diferencial de les arts escèniques, s'entén com una manifestació humana de caràcter cultural i artístic, en la qual es produeix un acte comunicatiu entre actors o actrius i espectadors, entenent que aquests dos agents d'un acte comunicatiu es poden aplicar a una gamma variada de subjectes, sense circumscriure'ls necessàriament a l'espai d'una sala de teatre.

L'alumnat que cursa la matèria d'arts escèniques aprèn a expressar, comunicar i rebre pensaments, emocions, sentiments i idees, pròpies i alienes, per mitjà de l'ús de les més variades tècniques i habilitats inherents a les arts escèniques: treball dramàtic, musical i d'expressió corporal.

Els objectius i els continguts d'aquesta matèria s'articulen entorn de tres eixos d'actuació fonamentals: en primer lloc, potenciar la formació integral de l'alumnat, a través d'una formació artística vivencial i eminentment pràctica; en segon lloc, incidir en aspectes com la creativitat a través d'un muntatge relacionat amb les variades possibilitats que ofereixen les arts escèniques (caldrà incidir en el treball d'espectacles que aglutinin els tres eixos de la modalitat d'arts del batxillerat: drama, música i dansa); i, en tercer lloc, contribuir al desenvolupament personal, ampliant l'horitzó de l'experiència individual i afavorint actituds d'empatia en relació amb les dinàmiques de grup, que en aquesta matèria són molt importants, ja que es tracta d'un treball en equip, i contribuir també a despertar la sensibilitat i l'interès de l'alumnat envers les manifestacions artístiques.

Competències específiques de la matèria

La matèria d'arts escèniques desenvolupa les competències següents: la competència artística i cultural, la competència comunicativa i expressiva i la competència social i ètica.

La competència artística i cultural comporta apreciar el fet cultural i artístic, disposar dels coneixements, procediments i actituds que permeten accedir a les seves diferents manifestacions, així com disposar de capacitats cognitives, perceptives i comunicatives, sensibilitat i sentit estètic per poder comprendre-les, valorar-les, emocionar-se i gaudir-ne. Posar en funcionament la imaginació i la creativitat, i, en la mesura que les activitats culturals i artístiques suposen generalment un treball col·lectiu, disposar d'habilitats de cooperació i tenir consciència de la importància del treball en equip.

La competència artística i cultural també comporta una actitud oberta, respectuosa i crítica cap a la diversitat d'expressions artístiques i culturals, i un interès per participar en la vida cultural i contribuir a la conservació del patrimoni cultural i artístic, tant de la pròpia comunitat com de les altres comunitats i cultures, en especial aquelles a les quals pertanyen persones de l'entorn del centre educatiu.

En el context de la matèria, la formació humanística, artística i cultural no s'adquireix d'una manera passiva i unidireccional, sinó que l'alumnat s'ha de

convertir en actor/artista/espectador alhora, i és per mitjà d'aquesta pràctica activa que l'alumnat adquireix uns hàbits per tal de poder apreciar les diferents obres artístiques dins el context que les ha creat, tot convertint-se en un actor/artista/espectador/consumidor crític, receptiu i reflexiu.

Respecte a la competència comunicativa i expressiva, una adequada manera de treballar-la és a través del teatre i la música (cant). Cal treballar la lectura i la comprensió de textos literaris, lletres de cançons, expressió oral i dicció, sense oblidar els exercicis de dramaturgia amb la creació de textos teatrals i lletres de cançons. A part de la comunicació verbal, cal explorar altres formes d'expressió, com l'expressió corporal i la musical pròpiament dita. Aquesta competència es connecta directament amb l'expressió visual i plàstica, des del moment en què el moviment i el llenguatge del cos esdevenen un veritable quadre plàstic.

Per al desenvolupament d'aquesta competència, cal el domini d'unes tècniques de veu i expressió corporal i musical, però reflexionant sobre el que hi ha al darrere, sabent quan i com s'han d'usar, aprenent a explicar la pròpia elecció, estant obert a les variades possibilitats tècniques, sabent comunicar i expressar, tot canalitzant la pròpia creativitat.

La competència social i ètica s'assoleix quan l'alumnat assumeix de manera responsable els seus deures i exerceix els seus drets respecte als altres, entén el valor del diàleg, de la cooperació, de la solidaritat, del respecte als drets humans com a valors bàsics per a una ciutadania democràtica. Les arts escèniques s'han d'entendre com el resultat cooperatiu d'un treball en equip, on cada alumne i alumna, d'acord amb les seves capacitats, pot contribuir al resultat final.

La tolerància i el respecte als altres són aspectes presents en totes les activitats. A través del teatre, dels textos i la música, es pot comprendre la realitat social i les problemàtiques que es presenten en diferents entorns, i permeten fer una aproximació al coneixement d'altres cultures (d'altres temps o d'altres espais) dins un context d'interculturalitat; es poden també apreciar i valorar les diferents manifestacions culturals i artístiques; valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats; rebutjar els estereotips que suposin discriminació entre homes i dones.

El treball amb les arts escèniques posa en pràctica la coeducació, ja que moltes vegades, els rols estereotipats són intercanviats en el desenvolupament de la pràctica dramàtica; així, es materialitza el treball de l'empatia perquè l'alumnat rebutgi la discriminació sexista d'una manera activa i responsable.

La competència social i ètica també promou gaudir i respectar la creació artística i comprendre els llenguatges de les diferents manifestacions artístiques i utilitzar diversos mitjans d'expressió i representació. Si tenim en compte que l'objectiu bàsic que justifica el treball transversal de la música i les arts escèniques en l'ensenyament secundari es troba en el fet de donar l'oportunitat a l'alumnat de participar en el fet artístic des d'una posició activa, convindrà que els alumnes aprenguin a ser més receptius i respectuosos amb

la valoració de diferents tipus de manifestacions artístiques (música, dansa, teatre, cinema, literatura, etc.). L'esperit crític els arribarà des del coneixement i la pràctica de l'activitat artística.

Contribució de la matèria a les competències generals del batxillerat

La matèria d'arts escèniques desenvolupa la competència comunicativa, ja que permet treballar tots els múltiples llenguatges d'una forma, alhora, analítica i pràctica: el verbal, el corporal, l'audiovisual i el musical.

La competència de recerca és present també en aquesta matèria, ja que les arts escèniques poden ser l'eix vertebrador d'un treball de recerca, ja sigui en els camp del teatre, de la dansa o de la música. Aquesta competència també inclou la recerca introspectiva de les pròpies capacitats i limitacions, de les enormes possibilitats expressives que ofereix l'ésser humà, a partir del coneixement del propi cos, tant en l'aspecte individual com d'interacció amb els altres. L'anàlisi de les diferents manifestacions d'expressió artística i la seva interiorització són també una forma de recerca indispensable per a la creació artística.

Les arts escèniques desenvolupen també les competències de tractament de la informació i digital: habilitats bàsiques en l'ús de fonts d'informació diverses, especialment en el camp de les tecnologies, per saber seleccionar, organitzar i interpretar la informació amb sentit crític. En aquest sentit es poden esmentar quatre objectius bàsics: conèixer i fer ús de les possibilitats de la xarxa, tant pel que fa a la recerca d'informació com una font de recursos inesgotable de partitures, arxius d'àudio (MP3, MIDI, etc.) i vídeo; conèixer i usar els programes de programari per treballar la música, els textos i les coreografies: editors de partitures, seqüenciadors MIDI, editors d'àudio i vídeo; edició d'imatges fixes relacionades amb el grafisme dels programes de mà, dels cartells i dels projectes escenogràfics; i edició de vídeo digital. Enregistrament i edició d'espectacles i actuacions, així com exercicis de veu, cant i expressió corporal. Videocreacions: curts cinematogràfics, vídeos de suport escenogràfic, etc.

Com les altres matèries del batxillerat, les arts escèniques també desenvolupen la competència personal i interpersonal. En el treball diari de les arts escèniques es requereix un progrés basat en el treball individual i col·lectiu; també és imprescindible la disciplina i l'esforç en l'execució dels exercicis. El coneixement de les pròpies capacitats i limitacions, l'esperit de superació, perseverança, compromís amb les aspiracions individuals, tot això es treballa en la matèria d'arts escèniques des del moment en què l'alumnat ha de passar d'una posició passiva a una d'activa, ha de posar en pràctica davant de públic els coneixements i les capacitats treballades, i és en aquest moment quan s'adona de les seves limitacions i capacitats reals.

Les arts escèniques faciliten la capacitat per treballar en equip i desenvolupar projectes en comú. És també un mitjà idoni per aprofundir en les habilitats socials, de relació i diàleg, acceptació de la diferència i diversitat cultural, d'interaccionar amb diferents interlocutors i aprendre dels altres. Desenvolupa

la confiança en si mateix, les ganes de participar, la iniciativa personal, l'autonomia i la capacitat per aprendre a aprendre, per saber planificar, per prendre decisions i per assumir responsabilitats.

Un dels objectius d'aquests ensenyaments és facilitar eines a l'alumnat per tal d'assolir una millor motivació que condueixi a augmentar les ganes de participació, l'autoestima, la seguretat en un mateix, la responsabilitat, etc.

Enfortir les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i en la relació amb els altres, i rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol tipus, els comportaments sexistes i resoldre els conflictes pacíficament. Per la pròpia naturalesa d'aquestes disciplines, on el treball és molt actiu i experimental, en el camp de les emocions i sentiments, s'estableixen lligams o vincles entre els participants que afavoreixen la solució dels conflictes de manera dialogada i pacífica.

Les arts escèniques participen també en la competència de coneixement i interacció en el món des d'un doble vessant: d'una banda, per mitjà de l'expressió corporal incidint en la correcta postura corporal, el coneixement del propi cos, el treball de respiració i relaxació, etc.; a través d'aquestes pràctiques es pot millorar la salut corporal i psicològica; conèixer i acceptar el funcionament del propi cos i el dels altres, respectar les diferències, afermar els hàbits de salut i incorporar la pràctica de l'activitat física. De l'altra, assumint responsablement els seus deures i exercint els seus drets respecte als altres, entendre el valor del diàleg, de la cooperació, de la solidaritat, del respecte als drets humans com a valors bàsics per a una ciutadania democràtica. Les arts escèniques s'entenen com el resultat cooperatiu d'un treball en equip, on l'alumnat, d'acord amb les seves capacitats, pot contribuir al resultat final. La tolerància i el respecte als altres són presents en totes les activitats. A través del teatre, dels textos i la música, es pot comprendre la realitat social i les problemàtiques que es presenten en diferents entorns, i permeten fer una aproximació al coneixement, tant de la pròpia cultura com d'altres cultures.

Estructura dels continguts

Els continguts de la matèria s'organitzen en quatre apartats: l'expressió i la comunicació escènica; la interpretació en les arts escèniques; la representació i l'escenificació, i l'obra d'art total: la transversalitat de les arts escèniques.

El primer apartat, l'expressió i la comunicació escènica, s'orienta cap al desenvolupament de les capacitats expressives i creatives per mitjà d'un conjunt d'activitats amb una dimensió fonamentalment pràctica que permeten l'exploració, anàlisi i utilització dels diferents sistemes, mitjans i codis de significació escènica.

El segon apartat, la interpretació de les arts escèniques, s'ocupa de les destreses, capacitats i habilitats expressives i creatives amb la finalitat d'abordar la recreació i representació de l'acció dramàtica a partir dels estímuls més variats, en projectes de treball orientats a la construcció d'escenes que mostren personatges, situacions i conflictes de tota mena.

El tercer apartat, la representació i l'escenificació, se centra especialment en la realització d'un projecte global de posada en escena d'un espectacle concret, establint i estructurant els elements de significació a utilitzar i les relacions entre els mateixos.

En el quart apartat, l'obra d'art total: la transversalitat de les arts escèniques, cal entendre el treball des de l'eix transversal que ha d'aglutinar el drama (text), la música, i la dansa, sense oblidar els exercicis propis de cadascuna d'aquestes disciplines. Així, cal incidir en el coneixement dels trets característics dels principals gèneres de teatre musical: l'òpera, la sarsuela, el musical americà i el music-hall (el cabaret).

Connexió amb altres matèries

La matèria d'arts escèniques es connecta amb la matèria de cultura audiovisual, ja que permet aprofitar les tecnologies audiovisuals com una eina d'autoaprenentatge, en el sentit que els alumnes poden autoobservar-se i, així, fer una anàlisi autocrítica i millorar, si cal, les seves capacitats. També pot servir de font documental, per tal d'il·lustrar les classes.

La connexió amb la matèria d'anàlisi musical és patent en el cas del teatre musical (òpera, dansa, music-hall, etc.), on els contextos de creació i d'interpretació són imprescindibles per a la posada en escena. De la mateixa manera, la connexió amb la matèria de llenguatge i pràctica musical és palesa quant als gèneres de teatre musical i dansa, on la música és un dels elements estructurals bàsics.

Pel que fa a la matèria d'anatomia aplicada, la relació s'estableix en la pràctica de l'expressió corporal i oral, i en tots els exercicis que precedeixen i acompanyen el procés creatiu.

El context històric i estètic és comú a totes les disciplines artístiques, i per aquesta raó existeix una connexió evident de les arts escèniques amb la història de l'art i la història de la música i la dansa.

La matèria d'arts escèniques connecta amb la matèria de disseny en tot el que fa referència a vestuaris, escenografia, maquillatge, i grafisme dels programes i cartells. En la matèria d'arts escèniques, un dels objectius finals és preparar i presentar un muntatge de teatre, música i dansa, i és en aquest moment quan la connexió amb la matèria de disseny és fa més evident.

Consideracions sobre els desenvolupament del currículum

Els continguts sobre l'expressió i la comunicació escènica han d'anar adreçats a treballar les diferents tècniques d'expressió corporal i vocal, relaxació, respiració i entrenament actoral, a través del joc dramàtic i la improvisació. Tot aquest seguit d'exercicis obeeix a la necessitat de cultivar les competències comunicatives i expressives, per tal d'assolir les competències artístiques i culturals, que es treballaran en el tercer apartat.

El treball sobre la interpretació en les arts escèniques s'ha d'entendre des de l'eix transversal que ha d'aglutinar el drama (text), la música, i la dansa. Caldria treballar aquestes disciplines de manera conjunta i integrada, sense oblidar els exercicis propis de cadascuna.

En relació amb la representació i l'escenificació, s'hauria d'integrar el teatre, la música i la dansa. Així mateix seria convenient que en el desenvolupament d'aquesta matèria s'afavorís el treball en equip del professorat (música, arts escèniques i plàstica). Caldria cercar alguna fórmula perquè es pugui impartir aquesta matèria de manera conjunta, on el professorat de música i el d'arts escèniques treballassin junts a l'aula, amb el mateix horari. El professorat de visual i plàstica pot fer intervencions puntuals en les tasques d'escenografia, vestuari, maquillatge i grafisme (cartells). També requereix l'organització i planificació dels assaigs i la distribució de tasques als equips de treball. Es tracta d'exemplificar, amb casos concrets, el camí que porta del text, la música i la dansa a l'espectacle, i el paper que hauran de tenir els integrants de la nòmina teatral, les seves funcions i responsabilitats.

Finalment, per mitjà de les diferents modalitats d'expressió escènica es poden recrear tot tipus de problemes, situacions i conflictes. L'anàlisi i elaboració de discursos, ja siguin artístics, ideològics, socials o d'un altre tipus, permeten aprofundir en un coneixement reflexiu del món que ens envolta i en una relació dinàmica i crítica amb el nostre entorn, afavorint l'autonomia personal i la transició a la vida adulta. Tot això justifica l'assoliment de la competència social i ètica, específica de la modalitat.

En aquesta direcció, cal tenir en compte que la matèria no té una dimensió professional, sinó que s'orienta al desenvolupament del potencial expressiu i creatiu de l'alumnat, a la promoció d'un coneixement divers i pràctic de les arts escèniques, per acabar formant persones autònomes, tolerants, participatives, solidàries, creatives i amb una sòlida cultura artística.

El desenvolupament d'aquesta matèria ha de ser eminentment pràctic, la posada en escena final ha de ser un dels objectius prioritaris, ja que suposa un element motivador de treball en equip, superació personal i creació artística, així com per la posada en pràctica de la transversalitat amb altres matèries.

Es parteix sempre del triple eix: teatre, música i dansa, ja que la matèria d'arts escèniques ha de ser l'encarregada de lligar les tres matèries que s'haurien de treballar en la modalitat d'arts del batxillerat. El teatre musical permet englobar perfectament les tres disciplines escèniques (text, música i dansa), i alhora esdevé un potent motor de motivació per a l'alumnat.

Aquest enfocament no exclou les altres manifestacions teatrals: teatre de text, de mim, d'objectes (titelles), etc. Però atès que el nom de la modalitat fa referència a les tres disciplines escèniques, en aquest enfocament també s'hauria de treballar o incorporar d'alguna manera el treball dels tres eixos (teatre, música i dansa).

Un altre punt en què cal incidir és el fet que el departament consideri el treball en equip d'un professor/a d'interpretació, i d'un professor o professora de

música, que puguin treballar plegats en la mateixa aula i horari. Com en el món professional, els espectacles de teatre musical sempre es desenvolupen amb un director/a d'escena i un director/a musical, que treballen plegats i alhora.

Per impartir aquesta matèria convé disposar d'un espai adient: sala gran, sense mobiliari, amb el terra tou, i amb un equip de so i teclat, focus direccionals i un canó de projecció.

Pel que fa a l'avaluació, s'ha de tenir en compte d'avaluar la capacitat per diferenciar les arts escèniques a partir dels elements de significació més característics i recurrents en cada una. S'ha de comprovar si s'identifiquen els diferents tipus d'espectacle escènic en funció de les seves característiques i si saben utilitzar adequadament fonts de documentació en processos bàsics d'indagació i investigació.

També s'ha de tenir en compte la implicació en el treball diari de l'aula i la participació activa en les diferents activitats i tasques implícites en els processos d'aprenentatge. S'ha d'avaluar el desenvolupament de les capacitats expressives i creatives de l'alumnat i la seva disponibilitat i implicació per millorar-les a través del treball individual i col·lectiu.

També és important tenir la capacitat per construir personatges i situar-los en tot tipus de situacions, per desenvolupar les accions pròpies dels personatges o elaborar, desenvolupar i resoldre conflictes dramàtics, en un procés permanent d'interacció col·lectiva. Així mateix, s'ha de valorar la capacitat d'usar diferents maneres de crear mons dramàtics en funció de criteris estètics i artístics. S'haurà de valorar la capacitat per utilitzar els recursos expressius disponibles, especialment la competència per a la construcció de personatges a partir de l'ús dels recursos expressius que caracteritzen cada estil artístic.

El professorat haurà d'avaluar també la capacitat per participar activament en el disseny i realització d'un projecte escènic, identificant amb precisió els diferents rols i les activitats i tasques pròpies de cada rol. I valorar la capacitat d'implicació en la creació i l'exhibició d'espectacles escènics, assumint i realitzant les tasques del rol que calgui exercir en cada cas.

OBJECTIUS

La matèria d'arts escèniques del batxillerat té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Adquirir un coneixement sòlid i vivencial dels conceptes bàsics de les arts escèniques.
2. Comprendre les característiques fonamentals de les diferents formes de les arts de la representació escènica i de l'espectacle en les seves diferents possibilitats de materialització: el treball dramàtic (text), la música (veu i cant), i la dansa (expressió corporal).
3. Promoure el treball en grup, afavorint el coneixement i la comprensió de la identitat personal i l'aliena, així com de la realitat social en què es

desenvolupen, a través dels processos d'expressió, creació i comunicació propis de les arts escèniques.

4. Estimular el desenvolupament i perfeccionament de les capacitats expressives, creatives i comunicatives pròpies a partir del treball individual i en grup, experimentant i investigant diferents llenguatges i codis.
5. Desenvolupar les habilitats, capacitats i destreses en referència amb els tres eixos bàsics de la modalitat (teatre, música i dansa) necessàries per respondre amb creativitat i originalitat a qualsevol estímul, situació o conflicte en el marc de la ficció dramàtica, utilitzant llenguatges, codis, tècniques i recursos de caràcter escènic.
6. Utilitzar les arts escèniques (teatre, música i dansa) per mostrar, individualment i col·lectiva, sentiments, pensaments i idees, insistint especialment en aquelles problemàtiques i conflictes que afecten la col·lectivitat.
7. Reconèixer i utilitzar, amb rigor artístic i coherència estètica, les múltiples maneres de produir, recrear i interpretar l'acció escènica, i participar activament en el disseny, realització i representació de tota mena d'espectacles escènics, assumint diferents rols, tasques i responsabilitats.
8. Desenvolupar la capacitat crítica per valorar amb rigor i coherència les produccions escèniques pròpies i alienes, tenint en compte els seus valors artístics i el context social, econòmic i cultural en què es produeixen, fomentant, amb tot això, les qualitats d'un futur bon espectador o espectadora.
9. Valorar i gaudir de les arts escèniques com una manifestació artística que forma part del patrimoni cultural comú dels pobles i participar activament en el seu manteniment, desenvolupament i projecció.

CONTINGUTS

L'expressió i la comunicació escènica

- Exploració dels instruments de l'intèrpret: expressió corporal, gestual, oral i ritmicomusical.
- Estudi de la veu i les seves possibilitats expressives. El diafragma i la respiració.
- Cant polifònic i harmonia musical; la improvisació.
- Exploració del cos i les seves possibilitats expressives. L'equilibri i el moviment.
- Estudi de l'escena com a espai significant: composicions, moviments i direccions en l'escena.
- Anàlisi del rol i del personatge: de la conducta dramàtica a la conducta teatral.
- Exploració de tècniques d'interpretació: joc dramàtic, improvisació, dramatització i creació col·lectiva.

- Estudi i anàlisi de recursos plàstics: disseny de l'escena, indumentària, maquillatge, il·luminació i recursos sonors.

La interpretació en les arts escèniques

- Exploració dels elements de la interpretació: personatge, situació, acció i conflicte.
- Desenvolupament de processos de caracterització i construcció del personatge.
- Interpretació a través del cos i la veu.

La representació i l'escenificació

- Estudi de l'espectacle escènic: concepte i característiques.
- Tipologies bàsiques de l'espectacle escènic: clàssic, d'avantguarda, corporal, occidental, oriental, d'objectes, musical, d'interior, de carrer.
- Estudi d'altres formes de presentació escènica: happening, performance, video-teatre, teatre dansa, circ, etc.
- Disseny d'un espectacle: equips, fases i àrees de treball.
- Producció i realització d'un projecte de creació escènica.
- Assaigs: tipologia, finalitats i organització.
- Exhibició i distribució de productes escènics.

L'obra d'art total: la transversalitat de les arts escèniques.

- Estudi dels principals gèneres de teatre musical: l'òpera, la sarsuela, el musical americà i el music-hall (el cabaret).
- Treball de les diferents disciplines escèniques i la seva integració en una obra d'art unitària i global.
- Treball del repertori musical i coreogràfic integrat en una producció musical.

CRITERIS D'AVUACIÓ

1. Mostrar coneixement crític dels conceptes fonamentals de les arts escèniques.
2. Identificar, comprendre i explicar les característiques fonamentals de l'òpera, la sarsuela, el musical americà, el music-hall (el cabaret), el teatre de text, el teatre d'objectes, el teatre-dansa, etc.
3. Demostrar motivació, interès i capacitat per al treball en grup, i per a l'assumpció de tasques i responsabilitats en projectes col·lectius.

4. Demostrar les capacitats expressives i creatives necessàries per a la recreació de l'acció dramàtica, i dels elements que la configuren (text, música i dansa), i actituds positives en la seva millora.
5. Conèixer i utilitzar les diferents tècniques per a la recreació de l'acció dramàtica, el disseny de personatges i la configuració de situacions i escenes.
6. Identificar, valorar i saber usar els diferents estils escènics i paradigmes interpretatius.
7. Conèixer i comprendre els processos i les fases presents en un projecte d'escenificació, identificant i valorant les tasques i responsabilitats de cada creador/a individual.
8. Participar en el disseny i la realització de projectes de creació i difusió escènica, assumint diferents rols.